

блискача розповідь, образність мови, психологічна характеристика історичних героїв, майстерно виписані батальні сцени, нарешті, ідейна концепція України та історії її народу тощо).

“Історичною легендою України, політичним трактатом, утіленим в історичну форму”, назвав “Історію Русів” І. Боршак; “політичним памфлетом” — Д. Дорошенко; “історичним памфлетом” — В. Іконников; “народною історичною думою” — М. Максимович; “літературною пам’яткою” — І. Лисяк-Рудницький; “епохальним твором”, “одною з найвидатніших пам’яток української духовності, політичного й історичного мислення” — В. Шевчук. Метажанр, що гармонійно поєднує ознаки літопису та історичного роману-хроніки, — таке жанрове визначення пропонуємо в нашій роботі. Зазначена форма відповідає реальному історичному сюжету, дає змогу вмістити великий і різноманітний фактичний матеріал “Історії Русів” під знаком аналітичного й емоційного сприйняття і, головне, вільно висловити авторську позицію.

Як літописець, автор “Історії Русів” використав наукові історичні джерела (записки, щоденники, законодавчі акти, договори, спогади очевидців подій), художні твори давньоруської літератури (життя, “гісторії”, повісті, послання), фольклор (легенди, перекази, історичні думи і пісні). Як автор-художник, псевдо-Кониський керувався естетичними принципами літопису, сприймаючи його як національний український тип розповіді про минуле, як особливу художню систему, що зафіксувала український погляд на історичні події, історичних осіб та долю України, духовний зміст епохи, характер і душу народу. Організуючим принципом “Історії Русів”, що поєднував конкретну історичність образів із філософським узагальненням, став синкретизм.

Підрозділ 1.2. “Політико-культурний контекст “Історії Русів”.

Виявлення списків “Історії Русів” проходило в умовах підвищеного інтересу до художнього слова, до вивчення історії України, етнографії, пошуків діяльності різних літературних шкіл, в обставині розвитку різнобарв’я літературних жанрів, у час формування українського народу в націю і становлення національної ідентичності.

Національно-культурний рух того часу, розвиваючись як провінційний, місцевий протонаціоналізм бездержавної нації, як складова частина загальноросійських суспільних течій, еволюціонує до загально-народного етнокультурного націоналізму, від академічного етапу до культурно-просвітницького, а звідси — до “політичного”, на якому формуються вимоги автономії. Визріває ґрунт для української романтичної естетики, що окреслено в статтях про боротьбу українського народу під проводом Богдана Хмельницького проти шляхетської Польщі (“Український вестник”, 1816-1819 рр. та “Український журнал”, 1824-1825 рр.). Формується романтичний ореол слави України, козаків і козацьких гетьманів,

активізуючи інтерес до історичного минулого, сублімуючи його у розробку історичної тематики в українській літературі. Ідеї національної свободи і демократії Заходу знайшли відбиток в “Історії Русів”, рукописні списки якої швидко поширювалися по всій імперії.

У дослідженні уважно простежується “маршрут” списків “Історії Русів” та їх власників — від опублікованого уривку оповідання гімназійного вчителя математики І. Сбитнева “О приезде Государя Императора чрезь Новгородъ-Северскъ (письмо къ редактору “Украинского Журнала”), датованого 12 вересня 1825 р., перших письмових відзивів про неї декабриста О. Фон-дер Бріттена (лист до К. Рилсєва від 21 жовтня 1825 р.), М. Максимовича в рецензії на “Полтаву” О. Пушкіна (1929), Д. Бангиш-Камєньського (1830), О. Пушкіна (1931), І. Срезневського (“Запорожская старина”, 1833-1838), М. Гоголя (1834) до публікації О. Бодяньським (1808-1877) у “Чтенияхъ Императорскаго Общества Истории и Древностей Россійскихъ” і окремим відбитком у Москві (1846); з’ясується її вплив на пробудження національної свідомості, розвиток історіософської та естетичної думки, зародження української історіографії, становлення історичних жанрів у художній літературі та на розвиток українського романтизму — в науці, мистецтві, літературі й фольклорі.

Підрозділ 1.3. “Історія Русів” у контексті української і європейської історіографії”. Як показало дослідження, початок XIX ст. характеризувався інтенсивним процесом зародження й розробки національної ідеї в усіх слов’янських народів, що виражено у першому “Філософському листі” П. Чаадаєва (1829), “Книгах польського народу і польського полігрімства” і “Лекціях про слов’янські літератури” у Колледж де Франс А. Міцкевича. Це, в свою чергу, стимулювало розвиток традиції так званої національної філософії, репрезентованої А. Цешковським, Б. Трентовським, К. Лібельтом — у Польщі; Я. Колларом, Ф. Палацьким, Т. Масариком — у Чехії; Л. Штуром — у Словачії; П. Хілендровським та його наступниками С. Врачанським, Н. Бозвелі — у Болгарії та ін. Процес відродження стає складовою частиною і загальноєвропейської культури. Теоретичну розробку німецької національної ідеї здійснив Й. Фіхте у “Промовах до німецької нації”, Ж. Мішле в трактаті “Народ” обгрунтовує французьку ідею. Українська національна ідея виражена анонімним автором в “Історії Русів”.

У кінці XVIII століття спостерігаємо спроби наукового дослідження Хмельниччини, але тільки після відкритого доступу і публікації документальних джерел, поширення списків “Історії Русів”. Під її впливом стало можливим видання “Історії Малоросії” (1830) Д. Бангиш-Камєньського та п’ятитомної “Історії Малої Росії” (1842-1843) М. Маркевича, двох уривків з історії Хмельниччини (1822-1823) О. Мартоса та ін. Здійснюючи огляд історіографії України до появи праць М. Костомарова як найкращого мірила рівня національної свідомості “у тих інтелігентів, що займаються писанням історії і в той публіки, погляди якої вони висловлюють і для якої пишуть свої